

Implementatiegids

Voor een stapsgewijze implementatie van handhygiëne in het verpleeghuis

Deze implementatiegids kunt u als leidraad gebruiken voor het stapsgewijs implementeren van handhygiëne in uw verpleeghuis.

<i>Handhygiëne, de meeste effectieve maatregel om zorggerelateerde infecties te voorkómen</i>	<i>1</i>
<i>SNIV</i>	<i>1</i>
<i>Handhygiëne programma checklist</i>	<i>2</i>
<i>Handhygiëne programma</i>	<i>3</i>
<i>Wanneer handhygiëne toepassen</i>	<i>4</i>
<i>Er is meer dan een poster campagne nodig om de handhygiëne te verbeteren</i>	<i>5</i>
<i>De 5 hoofdgroepen voor een volledige implementatie van handhygiëne</i>	<i>6</i>
<i>Definities van termen in deze gids</i>	<i>8</i>

Het Centrum Infectieziektebestrijding (Cib) van het RIVM biedt de Nederlandse verpleeghuizen een mogelijkheid aan om met deze toolkit de handhygiënevaardigheden te verbeteren en de compliance te verhogen.

Handhygiëne, de meeste effectieve maatregel om zorggerelateerde infecties te voorkómen

Zorggerelateerde infecties zijn een veel voorkomend probleem binnen de gezondheidszorg. Jaarlijks lopen wereldwijd honderd miljoen mensen een zorggerelateerde infectie op. Zorggerelateerde infecties leveren een grote bijdrage aan de morbiditeit en mortaliteit in de Nederlandse verpleeghuizen. Ook hebben zorggerelateerde infecties waarschijnlijk een grote invloed op het welzijn en kwaliteit van leven van de cliënt. Naast het menselijk leed lopen de kosten voor de behandeling van een infectie hoog op. Voorbeelden van uitbraken in verpleeghuizen van MRSA of het norovirus zijn de hedendaagse realiteit.

Handhygiëne is de meest eenvoudige maar effectieve maatregel om zorggerelateerde infecties te voorkómen en dergelijke uitbraken tegen te gaan. Maar bekend is dat de uitvoering van handhygiëne vaak onder de maat is. Micro-organismen die de zogenaamde kruisinfecties veroorzaken gebruiken de handen van de zorgverleners als vector om vervolgens bij een medecliënt een infectie te veroorzaken. Om dit te voorkómen moet op de juiste momenten en op correcte wijze handhygiëne worden toegepast.

SNIV

SNIV staat voor Surveillance Netwerk Infectieziekten Verpleeghuizen en is een initiatief van het Centrum Infectieziektebestrijding (Cib) van het Rijksinstituut Volksgezondheid en Milieu (RIVM). SNIV brengt sinds 2009 de infectieziekteproblematiek van verpleeghuizen in kaart door systematische surveillance en onderzoek. Het doel van SNIV is inzicht krijgen in de omvang van de infectieziekten problematiek en in het voorkómen van deze infecties in verpleeghuizen in Nederland. Om de deelnemende verpleeghuizen handvatten te geven om het aantal infecties te verminderen is een handhygiëne toolkit ontwikkeld. Deze gids beschrijft hoe een verbeterplan voor handhygiëne te implementeren en maakt daarbij gebruik van tools (hulpmiddelen) ontworpen voor verpleeghuizen.

Deze gids is een vertaling van de WHO Multi Modal Hand Hygiene Improvement Strategy en is aangepast op de Nederlandse verpleeghuis situatie.

Handhygiëne programma checklist

Deze checklist is een voorbeeld van een stappenplan voor een handhygiëne programma. Voeg zelf items toe afhankelijk van de lokale situatie. De volgorde beschreven in het in voorbeeld schema is de meest ideale. In het handhygiëne programma op pagina 3 vind u de tools die ingezet kunnen worden om een onderdeel waarop nee gescoord wordt te verbeteren.

Activiteiten	Ja	Nee
1. Management ondersteuning en instellingsbrede samenwerking		
Handhygiëne team samengesteld?		
Teamleider (coördinator) aangewezen?		
Instellingsbrede overeenstemming doel programma bereikt?		
2. Voorzieningen veranderingen		
Inventarisatie voor plekken dispensers gemaakt?		
Product handalcohol gekozen?		
Product vloeibare zeep gekozen?		
Disposable (wegwerp) handdoeken in gebruik genomen?		
Is het handhygiëne team betrokken bij beslissing plek en product keuze?		
Dispensers geïnstalleerd?		
Persoon aangewezen welke het onderhoud van de dispensers en het vervangen van de handalcohol regelt?		
3. Scholing/training voor zorgmedewerkers		
Keuze voor scholing gemaakt?		
Scholing en trainingen ingepland? (periodiek)		
4. Reminders op de werkplek		
Keuze gemaakt voor plekken posters?		
Posters geplaatst?		
Persoon aangewezen wie de posters periodiek vervangt?		
5. Evaluatie en feedback		
Observers geschoold?		
Basis observatie handhygiëne gemaakt?		
Consumptie meting handhygiëne producten gestart?		
Kennis handhygiëne medewerkers getoetst?		
Handhygiëne infrastructuur na implementatie geëvalueerd?		
Follow-up:		
Observaties na implementatie handhygiëne gepland?		
Resultaten gedeeld met overige betrokkenen?		
Blijvende promotie en monitoren handhygiëne?		

Handhygiëne programma

De volgende tabel vat alle 5 hoofdgroepen samen met de daarbij behorende activiteiten en tools. Deze tools zijn allemaal apart te downloaden (www.sniv.nl).

Groep	Activiteit	Tools
1. Management ondersteuning en instellingsbrede samenwerking	<ul style="list-style-type: none">Overeenkomst over doel programmaPersoon aanwijzen die programma coördineert	<ul style="list-style-type: none">ImplementatiegidsPromotie video
2. Ondersteunende voorzieningen	<ul style="list-style-type: none">Evalueer de huidige situatie van de instellingKies een goede handalcoholKies zorgvuldig goede plekken voor de alcoholdispensersPlaats de dispensers	<ul style="list-style-type: none">Evaluatie handhygiëne infrastructuur
3. Scholing en training	<ul style="list-style-type: none">Maak een keuze hoe de scholing wordt verzorgdSchool de medewerkers over handhygiëneMaak een periodiek scholing programma	<ul style="list-style-type: none">PowerPoint presentatiesInstructie filmpjesFeiten bladBrochure handhygiëne
4. Reminders op de werkplek	<ul style="list-style-type: none">Gebruik de posters en andere hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none">Handhygiëne posterPamflet handhygiëne richtlijnScreensaver
5. Evaluatie en feedback	<ul style="list-style-type: none">Train observersMaak een begin observatie metingToets na implementatie periodiek de handhygiëneMaak na implementatie een follow-up	<ul style="list-style-type: none">Observatie & Compliance toolZeep/handalcohol consumptie metingToets handhygiëne zorgmedewerkers

Wanneer handhygiëne toepassen

Cliëntenkamer*. In de cliëntenkamer dient iedereen, zorgmedewerkers, artsen, en bezoek zijn/haar handen te reinigen volgens de '5 momenten voor handhygiëne'.

*In een meer-persoonskamer is dit gedefinieerd als alles dat in directe nabijheid van de cliënt ligt. Of ook wel de ruimte binnen het privacygordijn.

Gedeelde ruimten.

Gedeelde ruimten worden door veel personen gebruikt. Om de verspreiding van micro-organismen te verkleinen moeten zorgmedewerkers, artsen en familieleden hun handen wassen voor het beginnen en eindigen van de activiteit. Sommige cliënten hebben hulp nodig bij het wassen van hun handen.

Wanneer zorgmedewerkers, artsen of familieleden zorg verlenen in de gedeelde ruimten moet er volgens de '5 momenten voor handhygiëne' worden gewerkt.

Etenstijd assistentie

- Het is belangrijk dat de zorgmedewerkers hun handen wassen voor en na het helpen bij het eten bij de cliënt. Was de cliënt zijn/haar handen voor en na het eten ook.
- Wanneer er tijdens het helpen met eten contact met lichaamsvloeistoffen of contact met het slijmvlies membraan wordt gemaakt moeten de handen worden gereinigd volgens de '5 momenten voor handhygiëne' voor er verder wordt gewerkt.
 - contact met lichaamsvloeistof (moment nr. 3)
 - zorgverleners handen raken slijmvlies membraan aan (moment nr. 2)

Er is meer dan een poster campagne nodig om de handhygiëne te verbeteren

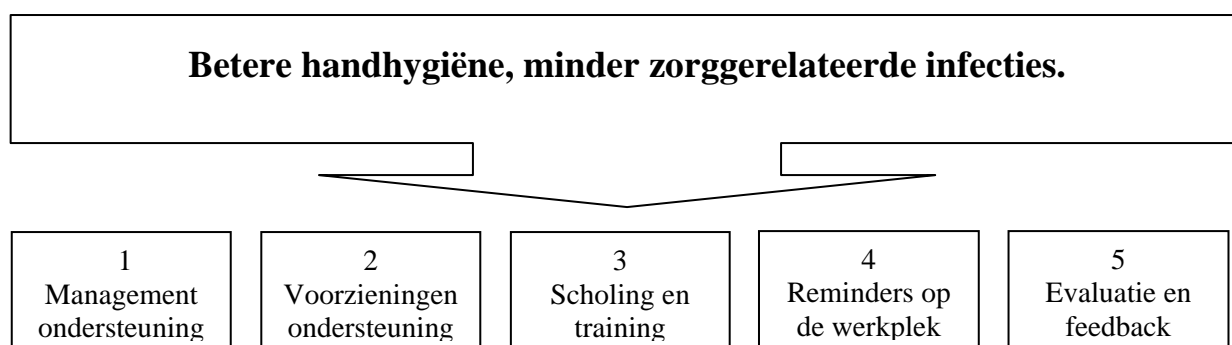
Om de handhygiënevaardigheden te verbeteren en de compliance onder de zorgmedewerkers te verhogen is een evidence-based, meerledig handhygiëne programma nodig. Alleenstaande maatregelen geven slechts tijdelijke verbetering.

In het programma staat de implementatie van de '5 momenten voor handhygiëne' centraal. De hulpmiddelen (tools) ondersteunen een goede naleving van deze 5 momenten. Deze hulpmiddelen zijn onderverdeelt in 5 hoofdgroepen.

Deze 5 hoofdgroepen zijn:

1. Management ondersteuning, om handhygiëne instellingsbreed prioriteit te geven
2. Voorzieningen ondersteuning, zoals handalcohol beschikbaar maken
3. Scholing, over wanneer en hoe handen reinigen
4. Reminders op de werkplek, voor extra aandacht
5. Evaluatie en feedback, om informatie te verkrijgen voor verbetering

Voor elke groep zijn tools ontwikkelt om te gebruiken bij de implementatie.

Elke groep dient gelijke aandacht te krijgen om een succesvolle implementatie te bereiken.

Elk verpleeghuis zal zich op een ander handhygiëne niveau bevinden. Het plannen en implementeren van het handhygiëne programma zal ongeveer 12 maanden duren. Het verpleeghuis zal een persoon moeten aanwijzen die het programma coördineert. In het ideale geval is dit een persoon die al langer werkt in het verpleeghuis, die weet wat de normale gang van zaken is en vaker soortelijke projecten heeft gedaan. Ook is het is aan te raden dat deze persoon kennis heeft van infectiepreventie en/of cliëntveiligheid. Dit hoeft niet persé een infectiepreventie adviseur te zijn.

De 5 hoofdgroepen voor een volledige implementatie van handhygiëne

1. Management ondersteuning

Om de implementatie van het handhygiëne programma tot een succes te leiden dient de hele organisatie het zelfde doel te hebben, ook het management dient hierbij te worden betrokken. Het waarborgen en verbeteren van de handhygiëne moet worden gezien als een hoge prioriteit voor alle disciplines en niveaus. Om dit te bereiken wordt het aanbevolen om een handhygiëne team samen te stellen die de voortgang van het programma evalueert en een coördinator die de leiding heeft van het project.

2. Ondersteunende voorzieningen

Voor een goede handhygiëne is het noodzakelijk dat de voorzieningen in orde zijn. Zonder de juiste voorzieningen en producten is een goede handhygiëne niet mogelijk.

Handhygiëne bestaat in principe uit 3 onderdelen; handen wassen, handen desinfecteren en handverzorging.

Het is van belang dat de producten en voorzieningen om deze 3 onderdelen uit te voeren aanwezig zijn. Ook is het van belang dat de voorzieningen en producten binnen handbereik zijn of in de buurt van de plek zijn waar de verzorging of behandeling plaatsvindt. De reden hiervoor is dat alleen dan volledige medewerking van de zorgmedewerkers kan worden verwacht.

Voor een goede uitvoering van de handhygiëne en verbetering van de compliance is het dus van essentieel belang dat er;

- Voldoende dispensers met handalcohol aanwezig zijn, of dat ieder personeelslid handalcohol op zak heeft;
- voldoende dispensers met handalcohol aanwezig zijn;
- voldoende handcrème aanwezig is.

Wanneer de voorzieningen en producten op orde zijn kan worden gewerkt volgens de “5 momenten voor handhygiëne”.

3. Scholing

Scholing van de medewerkers is een cruciale factor voor het slagen van de handhygiëne implementatie. Zonder regelmatige scholing van de zorgmedewerkers leiden goede voorzieningen niet automatisch naar verbetering van de handhygiëne vaardigheden en de compliance hiervan. Door de medewerkers het belang van een goede handhygiëne te laten inzien en de impact van zorggerelateerde infecties duidelijk te maken is de kans groter dat de handhygiëne compliance verbeterd. Ook is scholing van belang om de medewerkers op de juiste momenten handhygiëne toe te laten passen en een correcte uitvoering van de handhygiëne.

Door scholing over handhygiëne te geven worden vragen van de medewerkers beantwoord, onduidelijkheden voorkómen en een grotere mate van bewustzijn gecreëerd waardoor een betere naleving en uitvoering van het beleid wordt bereikt.

4. Reminders op de werkplek

Reminders op de werkplek zijn bedoeld om de zorgmedewerkers te herinneren aan het belang van handhygiëne en herinneren medewerkers er aan wanneer ze het moeten toepassen en kunnen de juiste procedure laten zien. Ook zijn ze bedoeld om de cliënten en bezoekers te informeren over handhygiëne.

Posters zijn de meest gebruikelijke vorm van informatie verstrekking. Ook zijn ook andere mogelijkheden zoals pamflets, stickers, labels op de dispensers, of batches met handhygiëne logo etc.

5. Evaluatie en feedback

Om waar te nemen of de handhygiëne implementatie tot verbetering van de handhygiëne en vermindering van zorggerelateerde infecties heeft geleid dient men terug te kijken op het verleden. Echter dient het evalueren niet als apart aspect te worden gezien wat alleen voor wetenschappelijke doeleinden kan worden gebruikt. Het evalueren kan ook gebruikt worden om te kijken of de ondernomen acties effect hebben gehad en of er op bepaalde vlakken nog verbetering kan worden gedaan.

Het wordt aangeraden om het verloop van de volgende indicatoren te monitoren:

- Observatie handhygiëne door geschoolde medewerkers en compliance berekening
- Evaluatie handhygiëne infrastructuur
- Kennis zorgmedewerkers over zorggerelateerde infecties en handhygiëne
- Zeep en handalcoholconsumptie meting

Het monitoren van het verloop en het latere beloop van de implementatie is belangrijk om te zien of de ondernomen acties tot een gewenst resultaat leiden of dit resultaat blijft aanhouden.

Definities van termen in deze gids

Handhygiëne

Deze gids betreft de handhygiëne voor zover het niet gaat om operatieve ingrepen en voeding. Handhygiëne wordt beschouwd als de belangrijkste maatregel om het risico van overdracht van micro-organismen, van medewerkers in de gezondheidszorg naar patiënten/cliënten, te verminderen. In een groot aantal studies is de effectiviteit van handhygiëne aangetoond.

Onder handhygiëne wordt verstaan: handen wassen, handen desinfecteren en handverzorging

Handen wassen

Handen wassen is het verwijderen met water en zeep van vuil en een deel van de transiënte (= tijdelijke) flora. De reductiefactor ligt duidelijk onder die van handdesinfectie.

Handen desinfecteren

Handen desinfecteren is het door middel van een handalcohol snel reduceren van de transiënte en residente flora die op de handen aanwezig is.

Handverzorging

Door veelvuldig toepassen van handhygiëne, vooral wassen, kan de huid uitdrogen en geïrriteerd raken. Dit kan worden tegengegaan door het gebruik van een vochtinbrengende huidcrème.

Handalcohol

Handalcohol is de verzamelnaam voor de alcoholpreparaten die gebruikt worden voor handdesinfectie en kan zowel op basis van ethanol, n-propanol of isopropanol zijn samengesteld.

Een handalcohol dient te voldoen aan de Europese normering EN 1500.

Handhygiëne compliance

De mate waaraan zorgmedewerkers zich houden aan/werken volgens de handhygiëne richtlijnen.

Zorggerelateerde infecties

Infecties die ontstaan zijn tijdens het verblijf in een zorginstelling of door toedoen van medisch handelen.

Deze toolkit is ontwikkeld door het projectteam SNIV en is gebaseerd op de WHO handhygiëne toolkit. SNIV is het Surveillance Netwerk Infectieziekten in Verpleeghuizen van het RIVM .